

Polska zwykle była prezentowana jako przykład katolickiego kraju, który stanowi wyjątek od trendów sekularyzacyjnych dostrzegalnych w innych krajach europejskich. Tezę tę potwierdzały wysokie wskaźniki autodeklaracji i praktyk religijnych oraz silna pozycja społeczna i polityczna Kościoła rzymskokatolickiego. Wyniki najnowszych badań pokazują jednak, że religijność polskiego społeczeństwa zmienia się, a społeczna rola katolicyzmu i funkcjonowanie Kościoła w przestrzeni publicznej poddawane są krytyce. Liczba osób deklarujących się jako katolicy spadła o 16% na przestrzeni ostatnich 10 lat, coraz mniej osób uczestniczy w niedzielnych mszach, a znaczna część respondentów deklaruje, że religia nie jest niezbędnym lub wyłącznym drogowskazem moralnym w codziennym życiu. Zmniejsza się liczba osób pozytywnie oceniających działalność Kościoła, a jego polityczne zaangażowanie jest coraz częściej nieakceptowane, czego dowodzą nie tylko wyniki sondaży, ale także mobilizacje i protesty społeczne z ostatnich lat.

Obserwacje te są punktem wyjścia dla naszego projektu. Jego głównym celem jest odpowiedź na pytanie o mechanizmy zmiany społeczno-religijnej obserwowanej obecnie w Polsce. Twierdzimy, że teorie sekularyzacji, które dostrzegają czynniki wyzwalające zmiany głównie w sferze makro (np. w procesach, takich jak: modernizacja, racjonalizacja, dyferencjacja instytucjonalna itp.), nie są wystarczające, aby uchwycić znaczenie lokalnych kontekstów i złożoność zmian, które obserwujemy.

W projekcie proponujemy przyjęcie perspektywy teorii praktyk społecznych do badania sposobów, w jakie dotychczasowy, oparty na dominacji katolicyzmu, porządek społeczny jest podważany i formowany na nowo. Twierdzimy, że zmiana społeczno-religijna może być analizowana poprzez praktyki sekularności. Praktyki sekularności, które są przedmiotem naszych badań, mają na celu zdefiniowanie lub ponowne określenie granicy i rozróżnienie między religią a innymi sferami życia społecznego (np. polityką, edukacją, codziennym życiem). Rozumiemy je jako kompleksy praktyk składające się z wiązek działań, obejmujących zarówno to, co ludzie mówią, jak i robią. Szczególną rolę w praktykach, oprócz ucieleśnienia i materialności, odgrywa wiedza, zarówno jawna, np. pod postacią reguł, jak i ta przyjmowana milcząco, ukryta czy niedyskursywna.

Praktyki odzwierciedlają i podtrzymują ustalony porządek społeczny, ale mają również potencjał do jego kwestionowania i zmieniania. Analizowane przez nas praktyki sekularności, które włączają nowe sposoby rozumienia i definiowania relacji między religią a innymi sferami życia społecznego, pełnią taką właśnie funkcję. W projekcie interesuje nas odpowiedź na następujące pytania: Jak wyłaniają się praktyki społeczne kwestionujące normatywność katolicyzmu? Jakiego rodzaju działania i aktywności konstytuują praktyki sekularności? Jakie symboliczne i materialne zasoby są w nich wykorzystywane? Jakiego rodzaju wiedza nadaje znaczenie działaniom w ramach praktyk sekularności? Do jakich alternatywnych norm i wiedzy się one odwołują? W jaki sposób te alternatywy są ucieleśniane przez praktykujących ludzi?

Zakładamy, że praktyki sekularności mają miejsce w rozmaitych przestrzeniach i kontekstach życia społecznego. Aby uchwycić różne wymiary praktyk sekularności swoją uwagę skupiamy na trzech obszarach: po pierwsze, na polityce instytucjonalnej, po drugie, na organizacjach i inicjatywach w ramach społeczeństwa obywatelskiego, po trzecie, na przypadku osób, które dokonały apostazji z Kościoła rzymskokatolickiego. Projekt zakłada przeprowadzenie badań jakościowych, obejmujących indywidualne wywiady pogłębione z politykami, aktywistami oraz apostatami, analizę materiałów medialnych prezentujących stanowiska polityków i partii politycznych odnoszących się do sekularności, analizę dokumentów programowych partii politycznych, a także etnografię w wybranej organizacji pozarządowej oraz oddolnej inicjatywie obywatelskiej, które w swojej działalności (re)definiują relację między religią a innymi obszarami życia społecznego w Polsce.